

بررسی موانع فعالیت‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی آباد کتول

دکتر مصیب عباسی*

علیرضا خواجه شاهکوهی**

دکتر غلامرضا خوش فر***

حجت الله مقصدلو****

چکیده

با توجه به مطالعات صورت گرفته، انجام فعالیت‌های پژوهشی با موانع متعددی مواجه است که شناخت وضع موجود و رفع تنگناهای آن در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه ضرورت دارد. این تحقیق، با هدف شناسایی و بررسی موانع انجام فعالیت‌های پژوهشی در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی‌آباد کتول انجام گرفت. مطالعه حاضر، از نوع توصیفی است که به روش پیمایشی اجراء شد و ابزار اندازه‌گیری در این مطالعه پرسشنامه است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که، مهم‌ترین عوامل بازدارنده فعالیت‌های پژوهشی از نظر پاسخگویان به ترتیب اولویت: عوامل بازدارنده اداری (با میانگین ۲/۹۴)، کمبودها (۲/۹۰)، اقتصادی - مالی (۲/۷۵)، شخصی - اجتماعی (۲/۷۴) و عوامل بازدارنده تخصصی (با میانگین ۲/۴۲) است. همچنان‌که از سطح معنی‌داری آزمون T مشخص است، موانع شخصی، موانع کمبودها و موانع اداری بر حسب ارزیابی مردان و زنان تفاوت معنی‌داری پذیرفته است. میانگین ارزیابی‌ها، نشان می‌دهد زنان نقش موانع شخصی و اداری را بیش از مردان ارزیابی می‌کنند. همین‌طور نتایج آزمون T برای متغیر مدرک تحصیلی (فوق لیسانس - دکترا) نشان می‌دهد که برای سه دسته از عوامل تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده شده است. تکنیک آماری آنالیز واریانس یک‌طرفه (F) نشان می‌دهد که، از پنج متغیر وابسته، دو متغیر، یعنی موانع اقتصادی و موانع اداری بر حسب نوع گروه آموزشی تفاوت معناداری دارد؛ و از طرفی، بر حسب وضعیت استخدامی پاسخگویان، تنها یک متغیر، یعنی موانع کمبودها تفاوت معناداری پذیرفته است.

واژگان کلیدی: دانشگاه آزاد اسلامی، عضو هیئت علمی، فعالیت‌های پژوهشی، موانع پژوهشی

* عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی

** عضو هیئت علمی دانشگاه گلستان (مسئول مکاتبات: Email: shahkoochi@yahoo.com)

*** عضو هیئت علمی دانشگاه مازندران

**** عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی

مقدمه

تحقیق و پژوهش به عنوان یکی از ارکان توسعه سالم فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی تلقی می‌شود و به دشواری می‌توان توسعه‌ای مستقل و اصولی را در بلندمدت بدون انجام تحقیق و پژوهش تصور کرد (وزارت فرهنگ، ۱۳۷۲، ۶۴)؛ به طوری که در جهان کنونی، تمامی تصمیمات مهم و اثرگذار بر آمده از نتایج تحقیقات معتبر است و تمامی مراکز مهم سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی بیش از پیش به اهمیت و جایگاه تحقیقات پی برده‌اند (شمس، ۱۳۸۷، ۹۱) و اکنون این واقعیت پذیرفته شده است که تحقیق، گسترش علم و توسعه علمی به منزله موتور محرکه توسعه همه‌جانبه و پایدار کشورهاست و تمامی کشورها برای نیل به خودکفایی علمی و توسعه علم و تحقیقات تلاش می‌کنند (موسوی موحدی و همکاران، ۱۳۸۵). دانشگاه، بستر مهم تحقیقات از جهت بهره‌وری و امکانات پژوهشی است؛ به طوری که «تین» (۲۰۰۴)، عنوان می‌کند که تحقیق یکی از کارکردها و وظایف مهم دانشگاه‌ها در سراسر دنیاست و اعضای هیئت علمی به عنوان عمده‌ترین محققان، نقش حیاتی در تولید علم و دانش دارند؛ چرا که دانشگاه‌ها سه رکن مربوط به تحقیقات یعنی مدیریت تحقیق، محقق و ابزار تحقیق را دارا هستند؛ به عبارت دیگر، انجام پژوهش‌های علمی در محیط‌های دانشگاهی، موجب بارورساختن روح تحقیق و تتبع در جامعه خواهد شد؛ زیرا از این راه می‌توان تفکر و اندیشه تحقیق را به واسطه قشر دانشجو از محیط به خارج از آن انتقال داد (بکرانی، ۱۳۷۳، ۲۹).

پژوهش و توسعه به مجموعه‌ای از فعالیت‌های بدیع، خلاق، نظام‌یافته و برنامه‌ریزی شده گفته می‌شود که در جهت گسترش مرزهای علمی و گنجینه دانش انسان و کاربرد این دانش گسترده در عرصه‌های گوناگون باشد. این مجموعه، به منظور ایجاد و بهسازی یا تکمیل فرآورده‌ها، فرایندها، وسایل و ابزار، نظام‌ها، خدمات و روش‌ها صورت می‌پذیرد (قنبری، ۱۳۷۳، ۴۰). بررسی‌ها بیانگر آن است که وضعیت موجود کشورمان حاکی از عدم رشدیافتگی فعالیت‌های پژوهشی در نظام آموزشی کشور و به ویژه در دانشگاه‌هاست. هم‌اکنون وضعیت شاخص‌های عمده پژوهش از جمله اعتبارات پژوهشی، تعداد پژوهشگر و مقاله‌های علمی ایران در مقایسه با کشورهای پیشرفته و حتی در حال توسعه رضایت‌بخش نیست. طبیعی است، پر کردن فاصله میان عقب‌ماندگی‌های علمی در کشور، تنها با شناخت دقیق شرایط موجود، دقت در مسائل و مشکلات بخش و بررسی و تحلیل موانع پژوهش امکان‌پذیر است (تاجیک اسماعیلی، ۱۳۸۰، ۵).

در زمینه مسائل، مشکلات و موانع موجود، انجام فعالیت‌های پژوهشی و تولید علم در ایران، مطالعات صورت گرفته در بخش‌های مختلف نشان می‌دهد که غالب این مسائل و مشکلات مشترک هستند (شمس، ۱۳۸۷). در این زمینه، ایرانمنش و

کامرانی (۱۳۸۳)، نیز با یک دیدگاه کل‌نگر موانع پژوهشی در دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی کشورهای در حال توسعه را کمبود اعتبارات پژوهشی، کمبود منابع و ابزار تحقیق، کمبود نیروهای پژوهشگر کارآمد، ارتباطات ضعیف داخلی و خارجی مؤسسات پژوهشی و عدم سیاست‌گذاری مناسب می‌دانند. مطالعه فرمان‌بر و عسگری در مورد اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی نشان داد، عوامل سازمانی - اداری از مهم‌ترین عوامل بازدارنده پژوهشی محسوب می‌شود. حسن‌زاده (۱۳۸۳) نیز در تحقیقی با روش تحلیل محتوا و بررسی ۶۲ مطالعه صورت‌گرفته در این خصوص موانع را در پنج عامل انسانی، سازمانی، روش‌شناختی، ارتباطی و اجتماعی طبقه‌بندی کرده است. مطالعه شهرکی (۱۳۸۰)، در خصوص موانع و مشکلات اجرای طرح‌های تحقیقاتی در دانشگاه علوم پزشکی زاهدان هم نشان داد که چهار عامل شخصی، درون‌سازمانی، بازدارنده ماهیتی و برون‌سازمانی در این زمینه قابل ذکر است. یافته‌های مهرعلی‌زاده (۱۳۸۰)، نیز حاکی از آن است که اعضای هیئت علمی عواملی نظیر عدم تخصیص بودجه مناسب، تشریفات اداری در بررسی و تصویب طرح‌های تحقیقاتی، عدم پرداخت حقالتحقیق کافی و مقررات دست و پاگیر برای دریافت اعتبارات تحقیق را از جمله مهم‌ترین عوامل در کمبود تحقیقات در بین اعضای هیئت دانسته‌اند. زمانی و عظیمی (۱۳۸۰)، تحقیقی را در زمینه مشارکت دانشجویان در تولید علم انجام داده‌اند که نتایج حاکی از کم‌اهمیت بودن پژوهش و تولید دانش در میان دانشجویان مقاطع تحصیلی پایین دانشگاهی نظیر کاردانی، کارشناسی را نشان می‌دهد. فعلی (۱۳۸۵) و شهریاری (۱۳۸۵)، در تحقیق خود این فرضیه را مورد بررسی قرار داده‌اند و صحت آن را تأیید کردند. همین‌طور «کوترلیک» و همکاران (۲۰۰۲)، دسترسی به منابع اطلاعاتی را یکی از عوامل تأثیرگذار در مشارکت افراد در فعالیت‌های علمی و پژوهشی بیان کرده‌اند. نتایج تحقیق «لیندا» (۲۰۰۴)، نشان می‌دهد که عوامل تأثیرگذار در انجام تحقیقات اعضای هیئت علمی در بین زنان و مردان تقریباً مشابه عمل می‌کنند. از طرف دیگر، متغیرهای خانوادگی از قبیل داشتن فرزند و غیره، اثر بسیار کمی بر روی انجام تحقیقات دو گروه (زن و مرد) دارند (لیندا، ۲۰۰۴، ص ۳۶).

از بررسی تحقیقاتی که در چند سال اخیر در رابطه با موانع پژوهش در دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی صورت گرفته است، چنین برمی‌آید که موانع اداری و ساختاری و کمبود بودجه و تسهیلات از جمله مهم‌ترین موانع در انجام پژوهش در بین اعضای هیئت علمی و محققان هستند که در تحقیقات فوق‌الذکر بدان اشاره شده است. از طرف دیگر، متمرکز ساختن ساختار تحقیقاتی کشور و بالا بردن توان مدیریتی و

اجرائی آن، افزایش بودجه پژوهشی به خصوص برای دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی و برگزاری کارگاه‌های تحقیقاتی از جمله مهم‌ترین راهکارهایی هستند که در تحقیقات اخیر به منظور مرتفع ساختن موانع پژوهش به آنها اشاره شده است.

با توجه به نقش تحقیقات در تولید علم و فناوری، شناسایی تنگناها و موانع انجام فعالیت‌های پژوهشی در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است؛ به عبارت دیگر، برای رسیدن به شرایط مطلوب تحقیق و پژوهش، شناخت وضع موجود و رفع تنگناهای این امر ضرورت دارد؛ بنابراین، این تحقیق از این نظر اهمیت پیدا می‌کند که:

۱. عوامل بازدارنده فعالیت‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی را مورد شناسایی و اولویت‌بندی قرار می‌دهد؛
  ۲. با تعیین عوامل بازدارنده و میزان تأثیرهای آنها، می‌توان نسبت به مرتفع کردن آنها اقدام کرد؛
  ۳. با رفع عوامل بازدارنده، راه برای انجام فعالیت‌های تحقیقاتی اعضای هیئت علمی هموار می‌شود؛
  ۴. با یافتن موانع و عوامل بازدارنده بر سر راه فعالیت‌های پژوهشی، نیل به توسعه اقتصادی - اجتماعی هموار می‌شود.
- بر اساس ضرورت بیان‌شده، هدف کلی و اساسی این پژوهش، بررسی و شناسایی موانع انجام فعالیت‌های پژوهشی در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی آباد کتول است که به دنبال آن، اهداف فرعی دیگری به شرح ذیل مد نظر است:

۱. بررسی نظرهای اعضای هیئت علمی در خصوص موانع فعالیت‌های پژوهشی،
۲. رتبه‌بندی (الویت‌بندی) موانع فعالیت‌های پژوهشی،
۳. تعیین روابط بین نظرهای اعضای هیئت علمی در خصوص موانع مربوط به فعالیت‌های پژوهشی با متغیرهای: رتبه دانشگاهی، سابقه خدمت، گروه آموزشی و مسئولیت اجرایی.

با توجه به اهداف مورد نظر، این تحقیق به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که اعضای هیئت علمی جامعه مورد مطالعه از نظر تحصیلی، حرفه‌ای و جمعیت شناختی دارای چه ویژگی‌هایی هستند و چه رابطه‌ای بین موانع انجام فعالیت‌های پژوهشی با متغیرهای مستقل (سن، جنس، رتبه دانشگاهی، سابقه خدمت و...) وجود دارد؟

روش تحقیق

به طور کلی، تحقیق حاضر، از لحاظ هدف، کاربرد و روش، از نوع پیمایشی است که از طریق آن عوامل مؤثر بر کمیت و کیفیت فعالیت‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی

جامعه مورد مطالعه را از دیدگاه آنان به طریق تعیین روابط مشخص بین متغیرها و همچنین ترکیبات مختلفی از متغیرها مورد بررسی و شناسایی قرار می‌دهد. جامعه آماری این تحقیق را اعضای هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی آباد کتول (با شرایط استخدامی رسمی، پیمانی و نیمه‌وقت) تشکیل می‌دهد که بر اساس فرمول کوکران تعداد ۸۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. با توجه به پی‌گیری‌های به عمل آمده در ارتباط با تکمیل پرسشنامه‌ها، تنها ۶۸ نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه مورد مطالعه، پرسشنامه‌های تحقیق را تکمیل و ارسال کردند. روایی پرسشنامه تحقیق از طریق برخی مدیران و استادان دانشگاه که از فعالیت‌های پژوهشی قابل توجهی برخوردار بودند، حاصل شده است و مقادیر آلفای کرونباخ ۱ برای تعیین پایایی ۰/۸۴ به دست آمد.

در این تحقیق، تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح آمار توصیفی و تحلیلی انجام گرفت. در سطح توصیفی از مشخصه‌های آماری نظیر فراوانی، درصد و میانگین و در سطح تحلیلی یا استنباطی از تحلیل همبستگی، آزمون T-test و تجزیه واریانس (آزمون f) استفاده شده است.

نتایج و بحث

الف) توصیف یافته‌ها

بر اساس نتایج به دست آمده، سن پاسخگویان، بین حداقل ۲۶ و حداکثر ۵۹ سال بوده است و از مجموع ۶۸ نفر پاسخگو، ۴۴ نفر (۶۴/۷ درصد) مرد و ۲۴ نفر (۳۵/۳ درصد) را زن تشکیل می‌دهد. از طرفی، بیشترین فراوانی مربوط به دارندگان مدرک تحصیلی فوق لیسانس (۵۵ نفر یا ۸۰ درصد) و کمترین فراوانی مربوط به مدرک تحصیلی دکترا (۱۳ نفر یا ۲۰ درصد) است. اطلاعات به دست آمده نشان می‌دهد که اکثریت پاسخگویان (۶۵/۷ درصد) آخرین مدرک تحصیلی خود را از دانشگاه‌های دولتی اخذ کرده‌اند و تعداد ۲۳ نفر (۳۴/۳ درصد) فارغ‌التحصیل دانشگاه‌های غیردولتی هستند. همین‌طور، ۵۶ نفر (۸۳ درصد) از پاسخگویان دارای مرتبه مربی، ۱۰ نفر (۱۴ درصد) استادیار و دو نفر (۳ درصد) دارای درجه دانشیاری هستند. واحد دانشگاهی مورد مطالعه، دارای ۱۳ گروه آموزشی در گروه‌های مختلف است.

هدف اصلی و اساسی این پژوهش، بررسی دیدگاه‌های اعضای هیئت علمی دانشگاه مورد مطالعه نسبت به تنگناها و عوامل بازدارنده فعالیت‌های علمی-پژوهشی است. در اجرای این بررسی، ابتدا متغیرهایی که در برگزیده تنگناها و عوامل بازدارنده در جریان فعالیت‌های پژوهشی بوده‌اند، مشخص شد. بدین منظور، در پرسشنامه تحقیق، عوامل بازدارنده و تنگناهای مربوط به فعالیت‌های علمی-پژوهشی به پنج دسته کلی تقسیم شده‌اند:

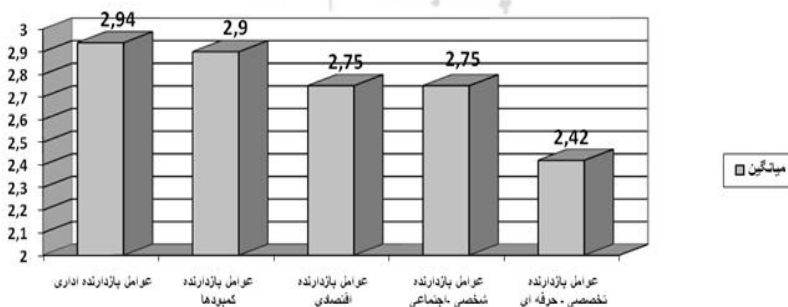
- عوامل شخصی - اجتماعی،
- عوامل امکاناتی (کمبود امکانات و تسهیلات)،
- عوامل اقتصادی - مالی،
- عوامل تخصصی (حرفه‌ای)،
- عوامل سازمانی - اداری.

تأثیرات پنج دسته از عوامل بازدارنده از دیدگاه پاسخگویان را می‌توان با مقایسه میانگین‌های وزنی آنان به راحتی به حد و اندازه هر مشکل پی‌برد. در این قسمت، به منظور مشخص شدن اهمیت و میزان تأثیر هر دسته از عوامل پنج‌گانه موانع فعالیت‌های پژوهشی به ترتیب میانگین وزنی (میانگین میانگین‌های هر دسته عوامل) در جدول زیر اولویت‌بندی شده‌اند. همان طوری که ملاحظه می‌شود، مهم‌ترین عوامل بازنده فعالیت‌های علمی - پژوهشی از نظر اعضای هیئت علمی (پاسخگویان) عوامل اداری - سازمانی است و عوامل بازدارنده تخصصی نسبت به بقیه عوامل، تأثیر کمتری را از خود نشان می‌دهد.

جدول (۱) میزان تأثیر عوامل بازدارنده به ترتیب اولویت

ردیف	عوامل بازدارنده به ترتیب اولویت	میانگین*
۱	عوامل بازدارنده اداری - سازمانی	۲/۹۴
۲	عوامل بازدارنده کمبودها (تجهیزات و تسهیلات)	۲/۹۰
۳	عوامل بازدارنده اقتصادی - مالی	۲/۷۵
۴	عوامل بازدارنده شخصی - اجتماعی	۲/۷۴
۵	عوامل بازدارنده تخصصی - حرفه‌ای	۲/۴۲

* ماخذ: یافته‌های تحقیق میانگین از ۳

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که مهم‌ترین عوامل بازدارنده فعالیت‌های علمی - پژوهشی از نظر اعضای هیئت علمی به ترتیب اولویت، عوامل بازدارنده اداری - سازمانی (میانگین ۲/۹۴ از ۳)، کمبود تسهیلات و تجهیزات (میانگین ۲/۹۰)، عوامل بازدارنده اقتصادی - مالی (۲/۷۵)، مسائل شخصی و اجتماعی (میانگین ۲/۷۴) و عوامل بازدارنده تخصصی - حرفه‌ای (با میانگین ۲/۴۲) است. از نظر پاسخگویان هریک از عوامل مذکور بیش از حد متوسط مانع انجام فعالیت‌های پژوهشی محسوب می‌شوند و مهم‌تر آنکه، نظام اداری و کمبود تسهیلات از جنبه‌های مختلف، بیش از دیگر موانع سد راه محققان و پژوهشگران واقع شده و تأثیر چشمگیری بر کاهش روند تحقیقات دارد.

تحلیل یافته‌ها

همبستگی‌ها

برای سنجش متغیرهای فاصله‌ای از ضریب همبستگی پیرسون استفاده می‌شود (منصورفر، ۱۳۸۰، ۶۲). جدول زیر همبستگی بین متغیرهای وابسته تحقیق را با دو متغیر فاصله‌ای (یعنی سابقه خدمت و سن پاسخگویان) نشان می‌دهد.

جدول (۲) همبستگی بین متغیرهای مستقل (سن و سابقه خدمت) با عوامل بازدارنده فعالیت‌های پژوهشی (متغیر وابسته)

ردیف	متغیر مستقل	متغیر وابسته	نام آزمون	مقدار همبستگی	سطح معنی‌دار (sig)
۱	سن	موانع شخصی - اجتماعی	پیرسون	-۰/۴۶۲	۰/۰۰۰***
۲	سن	موانع کمبودها	پیرسون	-۰/۰۰۶	۰/۹۶۴
۳	سن	موانع اقتصادی - مالی	پیرسون	-۰/۰۱۷	۰/۸۹۴
۴	سن	موانع اداری - سازمانی	پیرسون	-۰/۳۷۲	۰/۰۰۲***
۵	سن	موانع تخصصی - حرفه‌ای	پیرسون	-۰/۱۹۹	۰/۱۰۷
۶	سابقه خدمت	موانع شخصی - اجتماعی	پیرسون	-۰/۶۴۳	۰/۰۰۰***
۷	سابقه خدمت	موانع کمبودها	پیرسون	-۱۵۴	۰/۲۱۵
۸	سابقه خدمت	موانع اقتصادی - مالی	پیرسون	-۰/۰۴۱	۰/۷۴۳
۹	سابقه خدمت	موانع اداری - سازمانی	پیرسون	-۰/۰۶۹	۰/۰۵۱۱*
۱۰	سابقه خدمت	موانع تخصصی - حرفه‌ای	پیرسون	-۰/۴۵	۰/۲۴۶

ماخذ: یافته‌های تحقیق

همچنان‌که از سطح معناداری آزمون ضریب همبستگی پیرسون برمی‌آید، متغیر سن سطح معناداری قابل قبولی را با متغیرهای وابسته موانع شخصی - اجتماعی و اداری - سازمانی و متغیر سابقه خدمت سطح معناداری قابل قبولی را با موانع شخصی - اجتماعی و تخصصی - حرفه‌ای نشان می‌دهد؛ البته برای رابطه این متغیرها منفی

است؛ بدین معنا که هرچه سابقه خدمت و سن پاسخگویان بیشتر باشد، به طرز معناداری تأثیر عوامل شخصی - اجتماعی و تخصصی - حرفه‌ای را بر فعالیت‌های پژوهشی کمتر ارزیابی می‌کنند.

آنالیز واریانس یکطرفه (ANOVA)

برای سنجش تفاوت میانگین متغیرهای وابسته تحقیق بر حسب متغیرهای اسمی چندگانه نظیر نوع استخدام (تمام وقت، نیمه وقت، مدعو)، رتبه دانشگاهی (استاد، دانشیار، استادیار، مربی)، گروه‌های آموزشی (معارف، مدیریت، ریاضی و...)، مسئولیت اجرایی (معاون، مدیر گروه، سرپرست و...) از تکنیک آماری آنالیز واریانس یکطرفه استفاده شده است. نتیجه محاسبات آماری به شرح جداول (۳) است.

جدول (۳) خلاصه شاخص‌های آماری تحلیل واریانس یکطرفه بر حسب وضعیت استخدامی

ردیف	نام متغیر وابسته	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار آزمون	سطح معناداری
۱	موانع شخصی - اجتماعی	بین گروهی	۱۶/۵۸	۲	۸/۲۹	۰/۶۴۵	۰/۵۲۸
		درون گروهی	۸۲۳/۰۵	۶۴	۱۲/۸۶		
		کل	۸۳۹/۶۴	۶۶	—		
۲	موانع کمبودها	بین گروهی	۲۶۲/۴۰	۲	۱۳۱/۲۰	۴/۴۳۲	۰/۰۱۶ *
		درون گروهی	۱۸۹۴/۶۴	۶۴	۲۹/۶۰		
		کل	۲۱۵۷/۰۴	۶۶	—		
۳	موانع اقتصادی - مالی	بین گروهی	۱۴/۳۰	۲	۷/۱۵	۰/۲۰۶	۰/۸۱۴
		درون گروهی	۲۲۱۹/۶۳	۶۴	۳۴/۶۸		
		کل	۲۲۳۳/۹۴	۶۶	—		
۴	موانع تخصصی - حرفه‌ای	بین گروهی	۵۳/۱۹	۲	۲۶/۵۹	۰/۴۱۳	۰/۶۶۳
		درون گروهی	۴۱۱۶/۹۲	۶۴	۶۴/۳۲		
		کل	۴۱۷۰/۱۲	۶۶	—		
۵	موانع اداری - سازمانی	بین گروهی	۷۴/۸۴	۲	۳۷/۴۲	۰/۴۹۱	۰/۶۱۴
		درون گروهی	۴۸۷۶/۳۲	۶۴	۷۶/۱۹		
		کل	۴۹۵۱/۱۶	۶۶	—		

مأخذ: یافته‌های تحقیق

همچنان‌که خلاصه شاخص‌ها در خصوص اجرای تکنیک آماری آنالیز واریانس یکطرفه نشان می‌دهد، از پنج متغیر وابسته تعداد یک متغیر (موانع کمبودها) بر حسب وضعیت استخدامی پاسخگویان تفاوت معنی‌داری پذیرفته است؛ به عبارت دیگر،

اعضای هیئت علمی با وضعیت استخدامی مختلف (تمام وقت، نیمه وقت و مدعو) در خصوص «موانع کمبودها» در جریان انجام فعالیت‌های پژوهشی نظرهای یکسانی ندارند. در مورد ارزیابی موانع کمبودها، پاسخگویان بر اساس نوع استخدام به ترتیب اهمیت به شرح زیر رتبه‌بندی می‌شوند:

۱. مدعو (میانگین = ۲۲)

۲. تمام وقت (میانگین = ۲۲/۲)

۳. نیمه وقت (میانگین = ۱۳/۸)

رتبه‌بندی فوق بیانگر آن است که اعضای هیئت علمی مدعو نقش عامل کمبودها را به عنوان مانع بازدارنده پژوهش بیش از سایر اعضای هیئت علمی دانسته‌اند. سایر متغیرهای وابسته تفاوت چندانی بر حسب نوع استخدام پاسخگویان نداشته و افراد با نوع استخدام‌های متفاوت، ارزیابی‌های یکسانی در مورد دیگر متغیرهای وابسته (موانع شخصی، موانع اقتصادی - مالی، موانع تخصصی و موانع اداری - سازمانی) به عنوان مانع بازدارنده پژوهش داشته‌اند.

همین‌طور تفاوت ارزیابی اعضای هیئت علمی در خصوص موانع بازدارنده پژوهش بر حسب نوع «گروه آموزشی» نشان می‌دهد که از پنج متغیر وابسته، دو متغیر (موانع اقتصادی - مالی و موانع اداری - سازمانی) بر حسب نوع گروه آموزشی تفاوت معناداری پذیرفته است. جدول (۴) خلاصه شاخص‌های آماری آنالیز واریانس یک‌طرفه را بر حسب نوع گروه آموزشی نشان می‌دهد. از طرفی دیگر، بررسی تفاوت ارزیابی اعضای هیئت علمی (پاسخگویان) در خصوص موانع بازدارنده پژوهش بر حسب نوع مسئولیت در دانشگاه نشان می‌دهد که، از پنج متغیر وابسته صرفاً یک متغیر، یعنی مانع اقتصادی - مالی، بر حسب نوع مسئولیت تفاوت معناداری پذیرفته است. جدول (۴)، خلاصه شاخص‌های آماری آنالیز واریانس یک‌طرفه را بر حسب نوع مسئولیت نشان می‌دهد:

جدول (۴) خلاصه شاخص‌های آماری آنالیز واریانس یک طرفه بر حسب نوع مسئولیت

ردیف	نام متغیر وابسته	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار آزمون	سطح معنی داری
۱	موانع شخصی - اجتماعی	بین گروهی	۲۷/۴۴	۴	۶/۸۶	۰/۵۲۴	۰/۷۱۹
		درون گروهی	۸۱۲/۲۰	۶۲	۱۳/۱۰۰		
		کل	۸۳۹/۶۴	۶۶	-		
۲	موانع کمبودها	بین گروهی	۱۳۵/۹۸	۴	۳۳/۹۹	۱/۰۴۳	۰/۳۹۲
		درون گروهی	۲۰۲۱/۰۵	۶۲	۳۲/۵۹		
		کل	۲۱۵۷/۰۴	۶۶	-		
۳	موانع اقتصادی - مالی	بین گروهی	۳۳۶/۷۰	۴	۸۴/۱۷	۲/۷۵۱	۰/۰۳۶*
		درون گروهی	۱۸۹۷/۲۳	۶۲	۳۰/۶۰		
		کل	۲۲۳۳/۹۴	۶۶	۱۱۲/۴۳		
۴	موانع تخصصی - حرفه‌ای	بین گروهی	۴۴۹/۷۵	۴	۴۳/۱۱۲	۱/۸۷۴	۰/۱۲۶
		درون گروهی	۳۷۲۰/۳۷	۶۲	۶۰/۰۰۶		
		کل	۴۱۷۰/۱۲	۶۶	-		
۵	موانع اداری - سازمانی	بین گروهی	۳۰۷/۴۰	۴	۷۶/۸۵	۱/۰۲۶	۰/۴۰۱
		درون گروهی	۴۱۴۳/۷۶	۶۲	۷۴/۸۹		
		کل	۴۹۵۱/۱۶	۶۶	-		

ماخذ: یافته‌های تحقیق

همچنان‌که سطح معناداری آزمون نشان می‌دهد، صرفاً مانع «اقتصادی - مالی» بر حسب نوع مسئولیت پاسخگویان در دانشگاه تفاوت معناداری پذیرفته است. رتبه‌بندی زیر گویای این تفاوت است:

۱. مدیران (میانگین = ۲۷/۵۰)
۲. معاونان (میانگین = ۲۳)
۳. مدیران گروه (میانگین = ۲۱/۹۷)
۴. سرپرستان (میانگین = ۲۱/۰۷).

رتبه‌بندی فوق بر اساس میانگین، بیانگر آن است که اعضای هیئت علمی که دارای مسئولیت اجرایی در دانشگاه هستند، نقش عامل «اقتصادی - مالی» را به عنوان مهم‌ترین مانع در راه فعالیت‌های پژوهش تلقی کرده‌اند، اما در بین مسئولان اجرایی، مدیران و سپس معاونان دانشگاه، مانع اقتصادی و مالی را نسبت به بقیه مسئولان مهم‌تر ارزیابی کرده‌اند.

مقایسه میانگین‌ها با استفاده از آزمون T-test

برای مقایسه میانگین ارزیابی‌های اعضای هیئت علمی در خصوص موانع و عوامل بازدارنده فعالیت‌های پژوهشی از روش T-Test استفاده شده است که نتایج آن برای

متغیرهای جنسیت، (مرد - زن) مدرک تحصیلی (فوق لیسانس، دکترا) و دانشگاه محل تحصیل (دولتی، غیر دولتی) به شرح ذیل است:

جدول (۵) تفاوت میانگین متغیرهای وابسته بر حسب جنسیت

ردیف	متغیرهای وابسته	میانگین		مقدار آزمون	سطح معنی داری (sig)
		زن	مرد		
۱	موانع شخصی	۱۶/۳۷	۱۳/۸۳	-۳/۵۲	۰/۰۰۱
۲	موانع کمبودها	۱۱/۵۶	۱۹/۶۸	۵/۲۲۳	۰/۰۰۰
۳	موانع اقتصادی - مالی	۲۲/۰۶	۲۱/۹۴	۰/۰۷۲	۰/۹۴۳
۴	موانع تخصصی	۲۷/۳۷	۲۷/۴۱	۰/۰۱۶	۰/۹۸۷
۵	موانع اداری	۵۹/۷۵	۴۷/۰۱۹	۸/۰۵۰	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

همچنان‌که از سطح معنی داری آزمون T-test مشخص است موانع شخصی - اجتماعی، موانع کمبودها و موانع تخصصی - حرفه‌ای بر حسب ارزیابی مردان و زنان تفاوت معناداری پذیرفته است. میانگین ارزیابی‌ها نشان می‌دهد که زنان در مورد موانع شخصی و موانع اداری ارزیابی بالاتری نسبت به مردان داشته‌اند؛ درحالی‌که مردان در مورد موانع کمبودها ارزیابی بیشتری نسبت به زنان ارائه کرده‌اند.

نتایج مقایسه میانگین‌ها با استفاده از آزمون T-test برای متغیر مدرک تحصیلی (جدول ۵) نشان می‌دهد که برای سه دسته از عوامل تفاوت معنی داری بین دو گروه دارندگان مدرک تحصیلی (فوق لیسانس، دکترا) وجود دارد؛ به عبارت دیگر، موانع شخصی، اقتصادی و تخصصی بر حسب ارزیابی‌های دو گروه دارندگان گروه مدرک تحصیلی تفاوت معنی داری پذیرفته است. ارزیابی‌ها نشان می‌دهد که دارندگان مدرک تحصیلی فوق لیسانس در مورد موانع شخصی و تخصصی ارزیابی بالاتری نسبت به دارندگان مدرک تحصیلی دکترا داشته‌اند؛ در حالی که، دارندگان مدرک تحصیلی دکترا در مورد موانع کمبودها ارزیابی بیشتری نسبت به دیگری ارائه کرده‌اند.

جدول (۶) تفاوت میانگین متغیرهای وابسته بر حسب مدرک تحصیلی

ردیف	متغیرهای وابسته	میانگین		مقدار آزمون	سطح معنی داری (sig)
		دکترا	فوق لیسانس		
۱	موانع شخصی	۹/۷۵	۱۴/۴۷	۳/۶۱	۰/۰۰۱
۲	موانع کمبودها	۱۳/۳۷	۱۸/۰۱۶	۱/۹۳	۰/۵۷
۳	موانع اقتصادی	۳۰/۶۲	۲۱/۸۳	-۹/۹۸	۰/۰۰۰
۴	موانع تخصصی	۲۰/۲۵	۲۸/۰۶	۱/۸۷	۰/۰۰۸
۵	موانع اداری	۴۲/۶۲	۳۰/۳۳	۲/۱۲۵	۰/۳۷

مأخذ: یافته‌های تحقیق

یکی دیگر از متغیرهایی که از طریق آزمون T مورد بررسی قرار گرفته است، متغیر دانشگاه محل تحصیل (دولتی، غیردولتی) است. همچنانکه از سطح معناداری آزمون مشخص است، برای دو دسته از عوامل، تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده شده است. میانگین ارزیابی‌ها نشان می‌دهد اعضای هیئت علمی که فارغ‌التحصیل دانشگاه دولتی هستند، در مورد موانع شخصی و موانع کمبودها ارزیابی بالاتری نسبت به آن دسته از کسانی که فارغ‌التحصیل دانشگاه غیردولتی هستند، داشته‌اند.

جدول (۷) تفاوت میانگین متغیرهای وابسته بر حسب دانشگاه محل تحصیل

سطح معناداری (sig)	مقدار آزمون	میانگین		متغیرهای وابسته	ردیف
		دانشگاه غیردولتی	دانشگاه دولتی		
۰/۰۱۱	۲/۶۰	۱۱/۶۶	۱۴/۰۶	موانع شخصی	۱
۰/۰۰۱	۳/۵۲	۱۲/۹۵	۱۸/۳۸	موانع کمبودها	۲
۰/۲۱	۱/۲۵	۲۰/۸۶	۲۲/۳۸	موانع اقتصادی - مالی	۳
۰/۹۶	۰/۰۴۱	۲۶/۳۰	۲۶/۳۸	موانع تخصصی	۴
۰/۲۰	۱/۱۳	۴۸/۴۳	۴۹/۷۰	موانع اداری	۵

ماخذ: یافته‌های تحقیق

پیشنهادها

بر اساس نتایج و یافته‌های حاصل از پژوهش و به منظور تقلیل و مرتفع کردن تنگنایهای پژوهشی پیشنهادهایی در دو بخش به شرح ذیل ارائه می‌شود:

الف) پیشنهادهای کاربردی

- افزایش اعتبارهای مربوط به طرح‌های پژوهشی در دانشگاه مورد مطالعه،
- اصلاح آیین‌نامه‌های مالی مربوط به تخصیص و پرداخت وجوه تحقیقات و هزینه‌های انجام‌شده تحقیقات و تسهیل موانع اداری در این زمینه،
- تأمین منابع اعتباری از نهادها و سازمان‌های خارج از دانشگاه با پی‌گیری و تلاش معاونت پژوهشی و کلیه اعضای هیئت علمی دانشگاه مورد مطالعه،
- برقراری تناسب بین میزان حق‌التحقیق و حق‌التدریس و نیز درآمدهای حاصل از تحقیق و پژوهش نسبت به درآمدهای خارج از دانشگاه،
- تعیین ضوابط صریح به منظور تسریع در تصویب طرح‌های پژوهشی و در صورت لزوم تعیین افرادی ذی‌صلاح برای پاسخگویی و رفع مشکلات احتمالی در دانشگاه مورد مطالعه،

- ارتقای کیفی تحقیقات از طریق ایجاد نظام کارآمد ارزیابی و همچنین ارتقای سطح کیفی نیروهای پژوهشی دانشگاه،
- ایجاد قطب‌های علمی، با توجه به ماهیت رشته‌های موجود در دانشگاه مورد مطالعه،
- تأمین فضای فیزیکی مناسب (همانند اتاق کار و مطالعه برای استادان)، آزمایشگاه و نیز مواد مصرفی مورد نیاز برای انجام تحقیقات،
- ایجاد تسهیلات و امکانات بیشتر برای استفاده اعضای هیئت علمی از فرصت‌های مطالعاتی و شرکت هر چه فعال‌تر آنان در مجامع علمی، کنگره‌ها و سمینارهای علمی داخلی و خارجی،
- راه‌اندازی مجلات علمی - پژوهشی و بالا بردن سطح تخصصی این مجلات با توجه به رشته‌ها و تخصص‌های موجود در دانشگاه،
- ایجاد بانک اطلاعات و تأمین منابع از قبیل کتابخانه‌های تخصصی، مجلات علمی و اسناد و مدارک در دانشگاه،
- معافیت مالیاتی هزینه‌های تحقیقاتی اعضای هیئت علمی؛

ب) موضوع‌های پیشنهادی برای تحقیقات بعدی

- بررسی و مقایسه وضعیت تحقیقات در دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های دولتی و غیر دولتی،
- مقایسه موانع پژوهش در دانشگاه‌های دولتی و غیر دولتی،
- بررسی عوامل مؤثر بر فعالیت‌های پژوهشی از دیدگاه اعضای هیئت علمی،
- بررسی عوامل مؤثر در انگیزش پژوهش در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها،
- بررسی نقش دستگاه‌های اجرایی در توسعه تحقیقات کشور.

منابع

- ایرانمنش، م (۱۳۸۳). نقش آموزش عالی در توسعه پایدار. مجموع مقالات آموزش عالی و توسعه پایدار، تهران: موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، جلد ۱، ۳۴-۵۲.
- بکرانی، فریدون (۱۳۷۳). بررسی نگرش اعضای هیئت علمی دانشگاه در خصوص موانع پیشرفت فعالیت‌های پژوهشی در دانشگاه صنعتی اصفهان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی. تاجیک اسماعیلی، عزیزالله (۱۳۸۰). پژوهش محور توسعه. پژوهشنامه آموزشی، شماره ۳۷.
- شهرکی، ز (۱۳۸۰). بررسی موانع و مشکلات اجرای طرح‌های تحقیقاتی از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی زاهدان. رساله دکتری، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان.
- شهریاری، معصومه (۱۳۸۵). گزارشی از وضعیت بودجه تحقیقاتی کشور. فرهنگ و پژوهش، شماره ۹۱.
- فعلی، سعید (۱۳۸۵). بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت دانشجویان در فعالیت‌های پژوهشی و تولید علم. فصلنامه پژوهشی و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۴۲.
- قنبری، افسانه (۱۳۷۳). درآمدی بر وضعیت مؤسسات پژوهشی و شناخت تنگناها و مسائل موجود. فصلنامه سیاست علمی و پژوهش رهیافت، شماره ۷.
- موسوی موحدی، ع (۱۳۸۵). تولید علم جهانی، مفاهیم و زمینه‌های ارتقاء دانش. فصلنامه تولید علم، سال اول، شماره دوم.
- مهرعلی زاده، یدالله (۱۳۸۵). سیاست‌گذاری تحقیقات دانشگاهی و صنعت و جایگاه اعضای هیئت علمی در پژوهش. فصلنامه علوم، تحقیقات و فناوری، سال سوم، شماره ۷.
- منصور فر، کریم (۱۳۸۰). روش‌های آماری. انتشارات دانشگاه پیام نور.
- وزارت فرهنگ و آموزش عالی (۱۳۷۲). گزارش عملکرد چهارساله وزارت فرهنگ و آموزش عالی. مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

Bruce, et al (1984). *Role of the University in Extention and Rural Development*. London: Pergmoon press.

Linda, et al (2004). Faculty research productivity. *Research in Higher Education*, vol. 43, No. 4.

Tien, F. F. (2004). *What kinds of faculty are motivated to perform research by the desire for promotion?* Working paper, Center for teacher education, national Taiwan University.